

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.114

І.М. Ситар

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри теорії держави і
права Національної академії
внутрішніх справ

**ІДЕЇ СИНЕРГЕТИКИ
В АКУЛЬТУРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ**

Постановка проблеми. Синергетичний підхід до вивчення правових явищ є ефективним методом дослідження правової системи України, особливо з огляду на його прогностичні можливості в аспекті вдосконалення основних соціальних інститутів. Будь-яка правова система – це самоорганізаційна система, і все, що відбувається в ній, повинно базуватися на законах Всесвіту, на моральних та релігійних началах, які надають відкритості правовій системі, дають поштовх до розвитку.

Стан дослідження. Ідеям синергетики у праві присвячено праці таких науковців, як В. Буданов, М. Дамірлі, М. Козюбра, І. Кривцова, Л. Луць, І. Пригожин, В. Сирих, С. Сливка, Г. Хакен. Однак синергетичні процеси в явищах правової акультурації досліджені недостатньо.

Виклад основних положень. Прогнозування майбутнього – одне з найважливіших завдань будь-якої науки, в тому числі юриспруденції загалом та порівняльного правознавства зокрема. Технологія моделювання залежить від наявності певних закономірних процесів, які можуть лягти в основу того чи іншого явища. Вивчення цих закономірностей є надзвичайно актуальним для порівняльного правознавства, оскільки дана наука в загальнотеоретичному та практичному аспектах формує базу позитивного накопичення правових досягнень інших країн та може бути активно використана для вдосконалення національної правової системи.

Процес розвитку тієї чи іншої правової системи, на нашу думку, слід аналізувати, застосовуючи методологію природничих наук. Особливо

стосується такого напрямку, як синергетика.

Засобами синергетики можна знайти відповідь на глобальні виклики людства. Зокрема це стосується й проблеми акультурації, які впливають на розвиток сучасної цивілізації в цілому.

Майбутнє – це не тільки сучасні технології, інформаційні потоки, контури управління, інновації і високі технології, це ще й культура, сенс, цінності і традиції. Наше майбутнє визначається цивілізаційним кодом, багатовіковим пройденим шляхом, певним культурним феноменом, що міститься у свідомості, ментальних особливостях. До даної сфери реальності все частіше звертається синергетика на допомогу якій приходить філософія.

Синергетичний підхід, опираючись на сучасну науку, культуру і традиції, дозволяє спрогнозувати, що буде через 20, 50 чи 100 років, змоделювати подальший розвиток правової системи, розглянути, які існують позитивні й негативні моменти в розвитку державно-правових явищ, від яких факторів залежить динаміка і статика правової системи.

Зазвичай технологія прогнозування у синергетиці пов'язана з аналізом декількох сценаріїв розвитку подій, з оцінкою їх імовірності і виробленням шляхів управлінського впливу, що здатні спрямувати рух у бажаному напрямку.

Синергетика як міждисциплінарний методологічний напрямок дослідження в природничих науках виник на початку 70-х рр. ХХ ст. і має завдання пізнати загальні закономірності й принципи, що лежать в основі процесів самоорганізації в системах найрізноманітнішої природи: фізичних, хімічних, біологічних, технічних, економічних, і, зрозуміло, правових чи юридичних.

Основоположниками синергетики є бельгійський дослідник І. Пригожина [2] і німецький дослідник Г. Хакен [3].

Самоорганізацією в синергетиці вважають процеси виникнення макроскопічно впорядкованих просторово-часових структур у складних нелінійних системах, що знаходяться в далеких від рівноваги станах, недалеко від особливих критичних точок – точок біфуркацій, у яких поведінка системи стає нестабільною. Нестабільність у даних точках системи під впливом навіть незначних впливів чи флуктуацій може різко

змінити свій стан. Такий перехід у новий стан системи зазвичай розуміють як виникнення порядку з хаосу. Одночасно переосмислюється концепція хаосу: вводиться поняття динамічного (чи детермінуючого) хаосу як певної надзвичайно складної впорядкованості, що існує неявно, потенційно і може могутньо проявлятися в великому різноманітті впорядкованих структур [1, с. 545–546].

За допомогою методології синергетичного підходу державно-правові явища досліджуються як системи, що самоорганізуються, виникнення і зміст яких ґрунтується на випадкових процесах, особливо у кризових, нестабільних станах [3, с. 1117].

Синергетика розглядає весь Всесвіт як систему, в якій відбувається самоорганізація.

Професор С. С. Сливка зазначає, що під системою у філософії усвідомлюється певне поєднання необхідних різновидів елементів у єдине ціле, де всі елементи цілого мають закономірний зв'язок, утворюють своєрідну ієрархію і єдність. Системи бувають складними, простими, елементарними і вищими, матеріальними і духовними (ідеологічними й абстрактними), статичними і динамічними, стійкими і нестійкими, лінійними і нелінійними, закритими і відкритими. Вони ґрунтуються на певних принципах і виконують різні функції. Системи існують у конкретних суспільних відносинах, тому розрізняють біологічні, правові, моральні, релігійні, політичні, культурні, інформаційні та інші. Всі системи побудовані на основі єдиної вищої акмеологічної системи Всесвіту [4, с. 156]. Всі вищенаведені системи повинні відповідати основній системі Всесвіту, оскільки вона є акмеологічною, визначає порядок функціонування Всесвіту й онтологічне призначення людини. Система Всесвіту є складною, вищою, динамічною, таємничою, нестійкою, нелінійною і відкритою.

С. С. Сливка зазначає, що синергетика – наука, яка досліджує процеси самоорганізації, що відбуваються у Всесвіті, здійснюються за єдиними природними законами, які мають еволюційний характер [5, с. 21].

Ідеться про самоорганізовані та самореалізаційні процеси на основі формування високого рівня духовності як для індивідуума зокрема, так і

держави в цілому.

Виходячи з позицій філософії права, будь-яка система залежить від точки біфуркації; будь-яка правова система потребує наповнення позитивним компонентом, який буде давати розвиток цій системі в разі її відкритості.

Методологія синергетики є цінною для дослідження правових систем в тому аспекті, що правові системи є відкритими; в них відбувається постійний обмін з зовнішніми чинниками. Їх розвиток – це постійна зміна двох процесів – ієрархізація (тобто перехід від більш простих до більш складних соціальних структур) і деієрархізація (зворотний перехід від більш складних до більш простих структур). Національні правові системи також є системами відкритого типу, де процеси самоорганізації відіграють важливу роль у загальному динамічному процесі розвитку. Будь-яка правова система пристосовується до раніше не відомих зовнішніх обставин. Прикладом цього може бути запозичення нових ідей, правових конструкцій у разі їх відповідності загальнолюдським цінностям. Тоді відбувається динамічний розвиток системи і позитивна самореалізація процесів.

Синергетика у класичній формі вивчає явища неврівноваженості, кризи, еволюції, самоорганізації, ймовірності, випадкових і закономірних процесів, флуктації, проблеми біологічної еволюції, еволюції людських культур [26, с. 11–12].

Усі наведені елементи становлять основу творення порядку, в т. ч. правового, є певними його детермінантами.

Синергетика вирішує ряд сучасних методологічних проблем. Ця наука:

а) методологічно відкрита до нових теорій і концепцій, у т. ч. юридичних;

б) успадковує міждисциплінарні зв'язки з такими неюридичними науками, як, наприклад, кібернетика;

в) володіє особливою міждисциплінарною толерантністю до нових методів і гіпотез;

г) характеризується філософською діалоговістю й рефлексивністю [7, с. 12].

У сучасному світі синергетика формує особливий мегарівень культури та рефлексивний інструментарій аналізу його розвитку, з'ясовує методологію міждисциплінарної комунікації і моделювання реальності.

Що стосується синергетичного підходу в порівняльному правознавстві до акультураційних процесів, слід підкреслити, що запозичення зарубіжних концепцій, теорій, ментальних особливостей призводить до нелінійних процесів, які відбуваються у тій чи іншій правовій системі [8, с. 262–277].

Цікавою видається концепція запозичення західних конструкцій права правовими системами Японії та мусульманськими країнами, що призводить до швидкого розвитку правової системи. Прикладом вдалої синергетичної акультурації вважаємо розвиток правових систем Японії, яка фактично за 50 років стала постіндустріальною державою. На нашу думку, тут мав місце синергетичний ефект.

Висновок. Для правової акультурації особливо важливого значення набуває синергетика як наука про самоорганізовані системи, які самореалізуються, формуючи правову карту світу. Це відбувається за рахунок нелінійних процесів, які визначають подальший розвиток і динаміку правових систем.

Ідеї синергетики активно можуть бути використані для аналізу правової системи, її динаміки, ціннісних характеристик, прогнозування розвитку. Побудова правової держави в Україні певною мірою залежить від процесів акультурації, пов'язаних із входженням України у Європейський Союз. Відтак прогностичні можливості синергетичного підходу до розуміння процесів обміну й запозичення правових концепцій, інститутів, процедур тощо є надзвичайно актуальними.

Література

1. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-науч. фонд; научно-ред. совет: пред. В. С. Степин, заместители предс.: А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секретарь А. П. Огурцов. – М.: Мысль, 2010. – Т. III. – 692 с.
2. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой; пер. с англ. / И. Пригожин. – М.: Ком Книга, 2005. – 296 с.
3. Хакен Г. Синергетика: иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся

системах и устройствах; пер. с англ. / Г. Хакен. – М.: Мир, 1985. – 423 с.

4. Сливка С. С. Філософія права: навч. посібник / С. С. Сливка. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2003. – 57 с.

5. Сливка С. С. Філософія права: навч. посібник / С. С. Сливка. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 264 с.

6. Буданов В. Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании / В. Г. Буданов. – М.: Изд-во ЛКИ, 2007. – 232 с.

7. Сырых В. М. Логические основания общей теории права: в 2 т. / В. М. Сырых. – М.: Юстицинформ, 2000. – Т. 1: Элементный состав. – 528 с.

Анотація

Ситар І.М. Ідеї синергетики в акультураційних процесах. – Стаття.

У статті розглядаються процеси акультурації в праві як втілення ідей синергетики на макро- і на мікрорівнях. Особливо звернено увагу на прогностичні можливості синергетичного підходу до вивчення державно-правових явищ, що дозволяє змодельовати подальший розвиток правової системи чи сім'ї. Підкреслено, що така система ґрунтується на природному праві, то відбувається швидкий рух, спостерігається позитивна динаміка, і, навпаки, якщо система побудована на обмеженні прав і свобод, то це призведе до диктатури й хаосу. За допомогою методології синергетичного підходу державно-правові явища досліджуються як системи, що самоорганізуються, виникнення і зміст яких ґрунтується на випадкових процесах, які відбуваються у кризових і нестабільних станах.

Ключові слова: синергетика, самоорганізація, правова система, подія, хаос, порядок, система, біфуркація, взаємодія, діалоговість.

Аннотация

Ситар И.М. Идеи синергетики в акультурационных процессах. – Статья.

В статье рассматриваются процессы акультурации в праве как воплощение идей синергетики на макро- и на микроуровнях. Особенно обращено внимание на прогностические возможностей синергетического подхода к изучению государственно-правовых явлений, что позволяет смоделировать дальнейшее развитие правовой системы или семьи. Подчеркивается, что если такая система базируется на естественном праве, то происходит быстрое развитие. прослеживается положительная динамика, и наоборот, если система построена на ограничении прав и свобод, то это приведет к диктатуре и хаосу. С помощью методологии синергетического подхода государственно-правовые явления исследуются как самоорганизующиеся системы, возникновение и содержание которых основывается на случайных процессах, происходящих в кризисных и нестабильных состояниях.

Ключевые слова: синергетика, самоорганизация, правовая система, событие, хаос, порядок, система, бифуркация, взаимодействие, диалоговость.

Summary

***Sytar I. M. Ideas of synergy in acculturation processes.* – Article.**

This paper addresses the problem of synergy of ideas for acculturation in the law, which takes place both at macro and micro levels. Particular attention is paid to prognostic features of synergetic approach in studying the state and legal phenomena that can predict subsequent development of the legal system or family. It is emphasized that if this system is based on natural law, then the movement is rapid, positive trend, and vice versa, if the system is based on limiting the rights and freedoms, such system will lead to dictatorship, chaos, bifurcation. Using the methodology of the synergistic approach, the state and legal phenomena are studied as self-organizing systems, the origin and meaning of which is based on random processes, particularly depending on the crisis of unstable states.

Key words: synergy, self-organization, legal system, event, chaos, order, system, bifurcation, interaction, communication.

